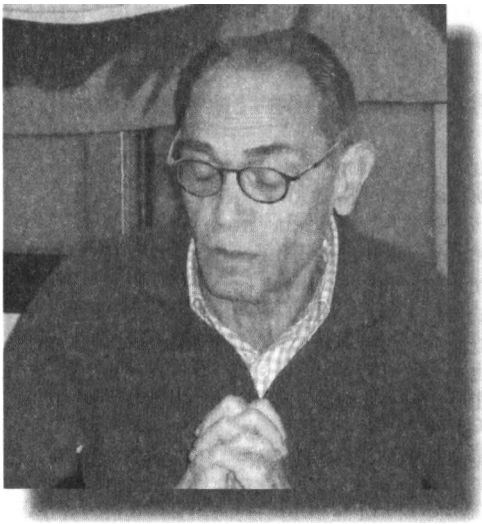

ХЕРМАН САНЧЕС ЕСПЕСО

З іспанської переклала
Зоряна Казьмир

Літературна редакція
Лілії Демидюк

***Херман Санчес Еспесо** народився у 1940 році в Памплоні. Вивчав філософію, класичні мови і кінематограф. Працював на посаді директора кіно реклами, професор літератури і член International Writing Program Університету Айова. У своїй прозі письменник використовує експериментальний, класичний, детективний, дитячий стилі. Майстер побудови цікавих сюжетів. У 1978 році отримав премію Надаля (відома літературна нагорода в Іспанії) за роман «Нарцис» (Narciso), який має класичну побудову і доступний у сприйнятті. Автор описує свою інтерпретацію міфу, який переплітається інтригою та еротикою. «Рай» (Paraíso, 1981) – це збірка дуже коротких оповідань, поєднаних біблійним сюжетом, у яких письменник з іронією зображає людські стосунки. У романі «На крилах метеликів» (En las alas de las mariposas, 1985) автор показує подорож в часі туди й назад, з одного боку, змальовує тогочасне суспільство навколо громадянської війни, і з другої – головного героя, який опиняється на вулиці та повертається в дитинство. «Серце жаби» (El corazón del sapo, 2007) – це перший роман для дітей, побудований на вигаданому сюжеті. У романі автор порушує такі важливі теми, як смерть, час, щастя тощо.*

ВІКНО

Оповідання

Я не знаю, почати розповідь з опису лікарняної палати чи з двох дівчаток, які там перебували. Можливо, потрібно поєднати опис. Обличчя дівчаток відображали білизну кольору стін, лляні покривала і нічний столик, між двома ліжками; або в палаті були речі, просякнуті смертельною блідістю дівчаток. Схоже було на те, наче ці дві голівоньки намалювали на подушках або наче вони були зроблені з того самого матеріалу, що й кімната лікарні.

Звали дівчат Марта і Хуаніта. Не сумнівайтеся в тому, що ці дві дівчинки були гарнішими, аніж інші. Можливо, їхня краса була не зовсім їхньою, бо, як відомо, близькість смерті спотворює старих, а дітей – прикрашає.

Марта народилася із хворим серцем, це захворювання ще не було вивчене, але лікарі називали його «склерозом». Це несуттєво, бо це саме той випадок, коли лікарі підтримували серце дівчинки щоденними уколами, масажами й електрошоками.

Однак життя Марти насамперед, залежало від пляшечки з таблетками, яка завжди стояла на нічному столику. Коли дівчинка зауважувала, що їй зупиняється серце, вона мусила одразу прийняти одну з цих таблеток. З кожним нападом ковтати таблетки ставало важче, але життя для неї було найголовнішим. Пляшечка із червоними таблетками і яскрава книжка оповідань були єдиною реальністю цього непостійного світу.

Для Хуаніти, навпаки, все одно було – померти чи жити. Ніхто не знає як важко бачити, що твої ноги дедалі гірше пересуваються. Це так, наче ти намагаєшся бігти по сипкому піску. Параліч уже дістався до талії і наразі не було можливості зупинити цей руйнівний процес у беззахисному тільці дівчинки. Тож Хуаніта була замкнутою дитиною.

Тої ночі, коли привезли Хуаніту, Марта спала. Хуаніта прокинулася дуже рано. Біль у суглобах не давав їй спати довше. Крім того, через вікно вже пробивалося світло.

Кімната мала тільки одне вікно, яке було поряд із ліжком Марти. Промінь світла, який уже став білим, пройшовши шибки, освічував обличчя дівчинки та її ляльки. Я ще не розказав, що у Марти була лялька, яка закривала очі й інколи також приймала таблетки, тобто також, як і її власниця, хворіла і часто мала напади задухи.

– Як її звати? – запитала Хуаніта.

Марта прокинулася і сіла в ліжку, щоб краще споглядати нову товаришку. Чудово. Багато часу вона була в палаті сама. Відколи забрали Луїзу, дівчинку, яка залишила їй ляльку перед смертю, ліжко було порожнім.

– Як її звати? – знову запитала Хуаніта, вказуючи на ляльку.

– Луїза, – відповіла Марта з гордістю. З погляду нової дівчинки було зрозуміло, що лялька їй сподобалася і вона дуже заздрить через це Марті. – Луїза не може встати з ліжка, бо їй важко дихати, – додала Марта, – але якщо хочеш, можеш підійти і побавитися з нею.

– Зараз ні, – відповіла Хуаніта. – Мені не подобається рано підніматися з ліжка.

***

Цього ранку до дівчаток приходили лікарі в білих халатах і медсестри, які робили їм уколи. Всі всміхалися до них і казали, щоб вони добре поводилися. Хуаніта не хотіла, аби її доглядали. Воліла бути сама. За весь вечір не вимовила і слова до своєї товаришки, і рано заснула.

Вона прокинулася від хрипких звуків, так, ніби хтось важко дихав. Хуаніта потягнулася до вмикача і побачила, як її товаришка кинулася до пляшечки з таблетками, яка стояла на нічному столику.

– Що з тобою? – запитала Хуаніта.

– Я задихаюся, – відповіла Марта. – Але не лякайся, це скоро мине.

Якийсь час вони не спали. Хуаніта чекала, поки Марта дихатиме нормально, щоб її запитати:

– З тобою таке часто трапляється?

– Та, ні, – відповіла Марта ще здавленим голосом, намагаючись приховати образу.

– І тобі дуже боляче?

– Давай спати, – відповіла вона, бо їй не подобалося говорити про це. І щоб більше не повертатися до цього, додала: – Крім того, коли зі мною таке трапляється, я приймаю одну з цих таблеток і все минає.

– Якби я знала, я б встала з ліжка, щоб тобі допомогти, – відповіла Хуаніта, ніби вибачаючись.

Марта подумала, що її нова товаришка була однією з тих лінивих дівчаток, які завжди вибачаються, тільки щоб не завдати собі зайвого клопоту. Однак також промайнула в неї думка, що, можливо, Хуаніта страждає від хвороби більше, ніж Марта, і тому вона не може вставати з ліжка. Через це Марта запропонувала їй прийняти одну з таблеток зі своєї пляшечки, якщо дівчинці буде зле.

– Мені не важко дихати, – гордо відповіла Хуаніта. Але заледве змогла закінчити речення. – Мені не важко дихати, тому що я не можу ходити.

– І немає таблеток, які тобі допомогли б ходити? – запитала її Марта.

На цей раз уже Хуаніта захотіла спати.

Марта задумалася. Вона засуджувала свою товаришку. Але навряд чи могла допомогти їй. Марта протягла їй свою ляльку.

– Можеш побавитися з нею, – сказала їй.

– Я не хочу, – відповіла Хуаніта.

***

Промінь світла, який пробивався через вікно, розбудив Хуаніту. Її здивувало те, що не було чути звуків на вулиці. Вона глянула на Марту, яка ще спала, і на її ляльку із заплющеними очима і на пляшечку з таблетками, яка визволяла дівчинку від смерті.

Найперше, що Хуаніта робила щоранку, це торкалася своїх ніг. Напочатку вона переймалася від того, як швидко поширювався параліч. Зараз вона наче з полегшенням сприймала те, як стрімко збільшується ця нечутливість.

Не могла дочекатися, коли прокинеться Марта, щоб запитати, чому не чути звуків на вулиці.

– Та їх чути, – відповіла Марта, потягуючись і ставлячи на ноги свою ляльку, аби та розплющила очі. – Справа в тому, що їх не чути, бо вікна мають подвійні шибки, щоб не було холодно.

У той час, коли Марта чекала на сніданок, який зараз мали принести, вона причесала свою ляльку і заспівала їй пісню. Медсестра, яка мило усміхалася, привезла сніданок на маленькому візочку. Вона побажала дівчаткам гарного дня, допомогла їм зручніше сісти і наказала:

– Мусите все з'їсти.

Ці настанови мало вразили Хуаніту. Вона склала руки перед сніданком, вказуючи на своє рішення не їсти канапку.

– Чому ти не їси? – запитала її Марта.

– Мені не хочеться, – відповіла Хуаніта.

– Якщо ти не їстимеш, ти помреш.

– Мені все одно, – відповіла Хуаніта.

Марта снідала мовчки, поглядаючи через вікно.

– Я переконана, – сказала вона, – ти б з'їла сніданок, якби ти була б отим кульгавим песиком.

– Що за кульгавий песик? – запитала Хуаніта.

– А отой, що там внизу.

Промайнуло трохи часу як Хуаніта запитала:

– І що він робить?

– Шукає в смітнику щось поїсти, – відповіла Марта. – Він, навпевно, дуже голодний.

– Він кульгає? – запитала знову Хуаніта.

Марта ствердно кивнула.

Через деякий час Хуаніта почала снідати. Вона ніколи б не повірила, що якийсь кульгавий песик мав таку жагу до життя. Він, мабуть, був дуже голодний, щоб шукати їжу по смітниках.

***

Наступного ранку, прокинувшись, Хуаніта зразу запитала в Марти, чи є надворі той кульгавий песик, який шукає їжу по смітниках. Марта глянула через вікно, щоб це перевірити.

– Ні, його немає, – відповіла вона. І, побачивши, що Хуаніта засумувала, додала: – Мабуть, він зустрів господаря.

Хуаніта за весь ранок не вимовила ані слова до своєї товаришки. Хто сказав цій дурненькій, що кульгавими песиками можуть перейматися люди? Ця думка не давала їй спокою аж до обіду. Врешті вона сказала:

– Ніхто не любить кульгавих собачок.

– Це неправда, – відповіла Марта. – Одного дня я бачила хлопчика, який гуляв зі своїм кульгавим песиком, що був дуже грайливим.

Хуаніта зацікавилася цією історією. Вона дивилася на Марту захопленими очима.

– Коли хлопчик рибалив з моста, – продовжувала Марта, – тоді його собака займав себе тим, що переслідував качок, які втікали від нього, наче побачили нечистого.

– З чого зроблений міст? – запитала Хуаніта.

Марта подивилася через вікно, щоб описати його краще.

– Він зроблений зі стовбурів дерева і цвяхів, як будь-який інший міст.

Хуаніта поїла і закрила очі, щоб уявити собі цю картину краще. Вона заснула, думаючи, що, якщо одного дня вона вилікується, також матиме песика, з яким ходитиме рибалити з моста.

Коли вона прокинулася, вже майже треба було вечеряти. Вона ніколи не спала так довго. Також її боліли суглоби. І Хуаніта запитала знову:

– А де знаходиться міст?

Питання Хуаніти збентежело Марту, яка читала оповідання. Де ж той міст міг бути? У парку.

Життя в парку розпочиналося ближче до полудня, тобто тоді, коли приходив вусатий чоловік із кульками. Однак це не означало, що до цього часу не розцвітали квіти і не співали пташки. Але якщо ніхто не насолоджується цим, то не варто квітам розпускатися чи пташкам співати. І люди не йдуть до парку, аж поки не прийде вусатий чоловік із кульками. Тому справжнє життя в парку починалося з появою цього чоловіка.

– Цей чоловік дуже хороший, – пояснила Марта. – Він цілий день надуває кульки й усміхається до людей.

Хуаніті, навпаки, здалося, що цей чоловік з вусами не такий уже й добрий. Зв'язати кульки ниткою – це мовби зачинити пташок у клітці.

– Якби ти була кулькою, тобі сподобалося б, якби тебе прив'язали? – запитала Хуаніта.

Марта задумалася. Вона розуміла, що Хуаніта мала рацію. Але цей чоловік з вусами мав у собі щось добре.

– Він дає життя кулькам, наповнюючи їх повітрям, – сказала Марта.

У той день чоловік з вусами прийшов раніше: відразу після того, як медсестра забрала тацю з посудом. Коли він намагався прив'язати кульки, одна з них, білого кольору, з вушками кролика втекла й полетіла до хмар, мовби це була не кулька, а святий, який ішов до неба.

– Як гарно вона піднімається і піднімається, – сказала Марта.

Хуаніта подивилася на вікно. Можливо, якогось дня повз вікно пролетить одна із цих кульок, яка втече з рук чоловіка з вусами.

– А хто там ще є? – запитала Хуаніта.

– Є дуже грубий хлопчик. Він хотів вдарити дівчинку, але вона штовхнула його, і він упав у воду. Тепер треба взяти човна, щоб його витягти, бо він такий товстун.

Марта спостерігала за Хуанітою. Уперше вона побачила її усміхненою.

– Продовжуй, – попросила її дівчинка, не відводячи погляду від стелі.

Але нехай Хуаніта не думає, що тільки діти були в парку. Також були дідусі, які всідалися на гойдалки, коли ніхто їх не бачив. От зараз якраз двоє гойдаються. Ці дідусі дуже збитошні. Без сумніву, коли вони повернуться додому, їхні діти їх сваритимуть.

– А хто ще є? – запитувала Хуаніта.

Увесь ранок Марті важко було дихати, розказуючи все, що відбувається в парку. Медсестра, яка принесла обід, заборонила їй говорити до кінця дня. Але Марта не могла мовчати, бо справді в парку по обіді відбувалися хороші речі. Коли не було лялькового спектаклю в альтанці, тоді там звучала музика. Навіть одного разу там виступали маг, факір і карликові фокусники. Вони показували акробатичні вистави в повітрі й ходили по натягнутому дроту.

Сьогодні четвер, а щочетверга приходила група музикантів. Вони були одягнені у жакети з двома рядами ґудзиків, взуті в лаковані черевики, і на головах мали кашкети. Найхудіший із них грав на великому барабані, а найнижчий чоловік – на трубі у формі равлика, й позолочені тарілки над їхніми головами щоразу виблискували, коли в повітрі ними вдаряв інший музикант.

Хуаніта прокинулася від брязкоту посуду. Медсестра побажала дівчаткам гарного дня, і дівчинка зраділа, коли побачила сніданок перед собою. Вона дуже зголодніла.

Марта, навпаки, прокинулася раніше. Того ранку, коли Хуаніта ще спала, вона мала час, аби причесати свою ляльку, подивитися через вікно і почитати оповідання.

– Ти думаєш, що сьогодні одна з них також втече? – запитала Хуаніта.

– Одна що? – сказала Марта.

– Кулька.

Марта пояснила дівчинці, що все може статися: може знову втекти якась кулька чи можуть повернутися збитошні дідусі. Але найкращим було те, що кожного дня траплялися якісь нові події в парку. Наприклад, цього ранку до парку прийшов гравець у гольф. Часто він мав із собою сумку через плече з палицями для гри. Але

найцікавіше було те, що він грав без м'ячика. Смішно за ним спостерігати. Він брав палицю, налаштовувався і вдаряв із усією силою по вигаданому м'ячику.

– А чому він грає без м'ячика? – запитала Хуаніта.

Цього Марта не знала. Можливо, він тільки робив зарядку, або боявся вдарити когось м'ячиком. Але він так майстерно це робив, що треба було бути дуже уважним, аби підмітити, що він грає без нього.

Увесь ранок Марта не припиняла розказувати. До парку прийшли багато людей: жінка, яка годувала голубів з рук, чоловік, який возив трійнят у візочку, пані зі складеною парасолею, яку вона не відкривала ані коли падав дощ, ані коли світило сонце.

Хуаніта почувалася щасливою. Вона все це уявляла, уявляла, і її очі все більше округлювалися. У центрі її зіниць відображалася чітко картинка того, що відбувалося за вікном.

Після обіду Марта мала такий напад задухи, що ледве не померла. Хуаніта сильно перелякалася. На щастя таблетки допомогли Марті, вона стала легше дихати. І потім заснула.

Хуаніта нетерпляче чекала, коли Марта прокинеться, думаючи про те, хто міг бути в парку зараз, чи факір, чи карликові фокусники, чи хто його знає. Марта прокинулася від того, що її кличуть, але майже не могла говорити. Вона почувалася дуже змученою.

Хуаніта мовчала весь вечір, думаючи про метушню в парку, про групу музикантів, лялькову виставу, аж поки за вікном не стемніло. Сутінки також заволоділи душею Хуаніти. Вона віддала б усе, аби зайняти ліжко Марти. Про це вона сказала дівчинці за вечерею, але та не погодилася:

– Я в цій палаті довше, аніж ти, – відповіла Марта, – і мені належить бути біля вікна.

Хуаніта розплакалася. Марта намагалася заспокоїти її, пропонуючи завжди розповідати все, що відбувається в парку.

– Я не хочу більше з тобою розмовляти, – відповіла на це їй Хуаніта.

***

Хуаніті тої ночі посилився біль суглобів. Вона прокинулася дуже рано, навіть за вікном ще було темно.

Був уже день, коли Марта розплющила очі. Перше, що вона зробила, це глянула у вікно. Вона навмисне не заговорила до Хуаніти, тільки почала балакати зі своєю лялькою. Вона її розчісувала і водночас розповідала, що відбувається у парку. Хуаніта закрила вуха руками, аби цього не чути.

Після сніданку Марта знервовано взялася за своє читання. Вона увесь ранок чекала, коли її товаришка запитає, що діється в парку. Але Хуаніта мовчала, ніби набравши води в рот. Марта більше не могла цього терпіти:

– Хочеш, аби я тобі розповіла, що відбувається в парку? – запитала вона її врешті.

– Ні, – відповіла Хуаніта.

– Хочеш почитати оповідання? – сказала Марта.

– Ні.

– Тоді чого ти хочеш?

– Щоб ти дозволила мені зайняти твоє ліжко.

– Цього не буде, – відповіла роздратовано Марта.

– Будь ласка, – Хуаніта знову почала плакати, усвідомлюючи, що якби вона могла ходити, то не просила б цього, принижуючи себе.

До кінця дня в кімнаті тривала гнітюча тиша. Після вечері медсестра вимкнула світло і побажала дівчаткам доброї ночі. Хуаніта і Марта деякий час не спали, кожна з них розуміла причину взаємного безсоння, яке спричинив біль.

Першою заснула Марта. Важка ніч вплинула на її втомлене серце. Марті снилися жахіття, в яких вона бачила зголоднілих дідуганів, чула зловісне каркання круків, бачила їхні криві дзьоби і закривавлені кігті. Що це таке? Хтось встромив нігті в її горло.

Вона прокинулася задихаючись, майже мертва. У палаті панувала тиша. Ніхто не хапав її за горло. Дзьоби і кігті були тільки в страшному сні. Але їй бракувало повітря. Марта протягнула руку до нічного столика, як багато разів так робила, аби прийняти таблетку, що рятувала їй життя. Спочатку вона нетерпляче намагалася в темноті намацати пляшечку з таблетками, а потім уже у розпачі. Таблеток там не було. Марта старалася увімкнути світло, покликати Хуаніту, натиснути на дзвінок, закричати.

Перед нею знову відкрилася зловісна картина з кігтями птахів. Найголовніше – це жити. Так як Марті бракувало повітря, так Хуаніті – світла. Це вікно невблаганно її манило, наче полум'я свічки метелика в темряві.

Хуаніта за всю ніч ані не поворухнулася, ані не насмілилася увімкнути світло. Вона тихенько чекала світанку, щоб побачити свою мертву товаришку.

Перші промені світла окреслили форму тіла, потім його забарвлення. Тіло Марти було наче та кулька, з якої випустили повітря. Вона лежала з розплющеними, білими очима, які дивилися на Хуаніту, але її не бачили. Худенька ручка, яка дівчинці видалася довшою, ніж нормальною, звисала з ліжка. В скорчених пальцях застряг шматок сорочки Марти, яку вона розірвала на грудях у бажанні дихати. Лялька дівчинки ще спала біля неї.

Хуаніта поставила пляшечку з таблетками на нічний столик, звідки вона її забрала, коли почула, що Марта задихається. Зараз вона тільки чекала на медсестру, і здавалось, що це триває вічність. Нарешті вона почула як наближається візочок зі сніданком. І Хуаніта вдала, що спить.

Із заплющеними очима вона почула, як закричала медсестра. Вона навіть не могла уявити, що медсестри можуть через таке кричати. Медсестра легко підхопила викривлене тільце Марти і поклала його на ліжку, наче склала блузку. Потім заплющила їй очі й привела в порядок волосся. Жінці навіть не треба було перевіряти пульс: вона знала, що дівчинка померла.

Два санітари винесли Марту та її ляльку на носилках, мовби лялька теж померла. Потім вони забрали простирадло і покривало. Увесь час чоловіки ходили навшпиньках. Це був наказ медсестри, щоб не робити шуму, не розбудити Хуаніти.

Вона знала, про що думала ця жінка, коли ставила перед нею сніданок: на щастя дівчинка спала і не бачила, як померла Марта. Хуаніта боялася питати, те, що вона вже знала: де Марта.

– Вона вилікувалася, – відповіла медсестра, – і пішла додому.

Медсестра взяла пляшечку з таблетками з нічного столика і направилася до виходу. Але перед дверима повернулася назад. Хуаніті стиснулося серце від переля-

ку. Можливо, ця жінка про щось здогадалася. Медсестра задумливо підійшла до нічного столика і взяла книжку.

– Я забула, – додала вона. – Марта мені сказала, що я можу віддати тобі її книжку.

Медсестра вже хотіла вийти, але на цей раз затримала її Хуаніта.

– Коли я зможу зайняти ліжко Марти? – запитала вона рішуче. І щоб та не сумнівалася, додала: – Вона мені казала, що найстарша по палаті займає ліжко біля вікна.

– Я пораджуся з лікарем щодо цього, – медсестра вимовила тільки це, перш ніж покинути палату.

Коли вона повернулася, щоб забрати тацю з посудом, повідомила хороші новини:

– Вже сьогодні зможеш зайняти ліжко Марти.

Минув весь ранок, коли поміняли покривало, так наче не поспішали переносити Хуаніту на її нове місце. Після обіду принесли простирадло і нову подушку. Вже стемніло, коли прийшли санітари, щоб перенести її на ліжко.

Щоб не проґавити світанку в парку, Хуаніта не хотіла спати. Але вона трохи заснула, і їй наснилося, що вона бачить, як світає, бачить кульгавого песика і чоловіка з кульками, дивного гравця в гольф.

Прокинулася вона втомленою. Промені світла, які проникали через велике вікно, яскраво засвітили їй в очі. Серце дівчинки так швидко билося, мовби мало вистрибнути. Вона заплющила очі, щоб насолодитися цим відчуттям. Потім глибоко вдихнула, розплющила їх, нахилила голову, щоб побачити парк. Однак за вікном не було нічого, тільки – біла стіна.